

حاکمیت، حجاب و عفاف

بررسی فقهی و حقوقی

فاطمه فلاح تفتی

www.ketab.ir

حجاب و عفاف

فصلی علمی و حقوقی

فاطمه فلاح تفتی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ دوم: ۱۳۸۷

شمارگان: ۱۵۰

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نورمحمدی

چاپ و صحافی: الغدیر

سرشناسه: فلاح تفتی، فاطمه.

عنوان و نام پدیدآور: حاکمیت، حجاب و عفاف (بررسی فقهی و حقوقی) / فاطمه فلاح تفتی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری: ۴۰۳ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۴۰۸-۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: حجاب -- ایران.

موضوع: Hijab (Islamic clothing) -- Iran

موضوع: حجاب -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.

موضوع: Hijab (Islamic clothing) -- Religious aspects -- Islam

موضوع: اسلام و مسائل اجتماعی -- ایران.

موضوع: Islam and social problems -- Iran

موضوع: علوم سیاسی (فقه).

موضوع: Political science (Islamic law)

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

ردمبندی کنگره: ۱۳۹۷۲ح۸ف/۱۷/ ۲۳۰ BP

ردمبندی دیویی: ۲۹۷/۶۳۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۸۹۹۴۷

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار	۱۵
مقدمه	۱۹
فصل اول: مفهوم بنیادین و مؤرخه‌شناسی	۲۷
۱. مفهوم‌شناسی	۲۹
۱-۱. حجاب	۲۹
۱-۱-۱. حجاب در لغت	۲۹
۱-۱-۲. حجاب در اصطلاح	۳۱
۱-۲. حجاب در منظومه عفاف	۳۶
۱-۲-۱. عفت در لغت	۳۷
۱-۲-۲. معنای اصطلاحی عفت	۳۸
۱-۲-۳. ماهیت عفت و ابعاد آن	۴۲
۱-۲-۳-۱. عفاف در اندیشه (فکر)	۴۲
۱-۲-۳-۲. عفاف در گفتار	۴۴
۱-۲-۳-۳. عفاف در رفتار	۴۷
۱-۲-۳-۳-۱. عفاف در زینت	۴۷
۱-۲-۳-۳-۲. عفاف در نگاه	۵۰
۱-۲-۳-۳-۳. عفت در راه رفتن	۵۲
۱-۲-۳-۳-۴. عفت در پوشش	۵۴
۱-۲-۳-۳-۴. رابطه حجاب با عفاف	۵۶

- ۱-۳. حکومت اسلامی ۵۹
- ۱-۳-۱. معنای لغوی حکومت ۵۹
- ۱-۳-۲. معنای اصطلاحی حکومت ۶۰
- ۱-۳-۳. تعریف حکومت اسلامی ۶۲
- ۱-۴. مسئولیت حکومت ۶۵
- ۱-۴-۱. مسئولیت در لغت ۶۵
- ۱-۴-۲. مسئولیت در اصطلاح ۶۶
- ۱-۴-۳. واژگان مشابه مسئولیت ۶۸
- ۱-۴-۳-۱. تکلیف ۶۹
- ۱-۴-۳-۲. تعهد ۷۰
- ۱-۴-۳-۳. وظیفه ۷۱
- ۱-۴. مسئولیت حکومت اسلامی ۷۱
۲. موضوع شناسی ۷۲
- ۲-۱. ماهیت اعم، ماهیت عرفی، حجاب قرآنی ۷۳
- ۲-۱-۱. تاریخچه حجاب در تمدن جزیره العرب ۷۴
- ۲-۱-۱-۱. پوشش زن در دوره جاهلیت ۷۴
- ۲-۱-۱-۱-۱. نظریه اعماد، پوشش در میان زنان دوره جاهلیت ۷۵
- ۲-۱-۱-۱-۲. نظریه عدلیان، پوشش در میان زنان دوره جاهلیت ۷۶
- ۲-۱-۱-۲. تن پوش زنان جزیره العرب ۸۱
- ۲-۱-۱-۲-۱. قناع ۸۲
- ۲-۱-۱-۲-۲. مرط ۸۴
- ۲-۱-۱-۲-۳. نقاب ۸۶
- ۲-۱-۲. پوشش‌های به کار رفته در قرآن ۸۸
- ۲-۱-۲-۱. جلباب ۸۸
- ۲-۱-۲-۲. خمار ۹۴
- ۲-۲. صور مختلف حجاب ۹۸
- ۲-۲-۱. حجاب در اعمال عبادی ۹۹

- ۲-۲-۲. حجاب در خانواده ۱۰۳
- ۲-۲-۳. حجاب در جامعه ۱۰۴
- ۲-۳-۱. ترویج بی‌حجابی با هدف اخلال در نظم عمومی ۱۰۴
- ۲-۳-۲. بی‌حجابی مضر به عفت عمومی ۱۰۵
- ۲-۳-۳. اصرار بر بی‌حجابی با وجود اطلاع از ضوابط شرعی و تذکر ... ۱۰۸
- ۲-۳-۴. اصرار بر بی‌حجابی با وجود اطلاع از ضوابط شرعی ۱۰۸
- ۲-۳-۵. بی‌حجابی در صورت عدم اطلاع از ضوابط شرعی ۱۰۸
- نصاوم: چهار چوب نظری و ادله مسئولیت حکومت اسلامی در ارتباط با حجاب .. ۱۱۱**
۱. رچور نظای مسئولیت حکومت در حوزه حجاب ۱۱۳
- ۱-۱. رویکرد غیرالهی ۱۱۵
- ۱-۱-۱. اقدام نظریه‌ها ۱۱۶
- ۱-۱-۲. ثنرت‌گرایی ۱۱۷
- ۱-۱-۳. رقائتی ۱۱۹
- ۱-۱-۳-۱. فلسفه اجتناعی ۱۲۱
- ۱-۱-۳-۲. فراسختارگرایی ۱۲۲
- ۱-۱-۲. میانی نظریه‌ها ۱۲۵
- ۱-۲-۱-۱. سکولاریسم ۱۲۶
- ۱-۲-۲-۱. اصالت‌بخشی به انسان ۱۲۸
- ۱-۲-۳-۱. عقل‌گرایی ۱۳۰
- ۱-۲-۴-۱. آزادی لیبرالی ۱۳۲
- ۱-۲-۵-۱. معارض انگاری تکلیف و حق ۱۳۵
- ۱-۲. رویکرد الهی ۱۳۸
- ۱-۲-۱. میانی نظریه الهی ۱۴۰
- ۱-۲-۱-۱. توحیدمحوری ۱۴۰
- ۱-۲-۱-۱-۱. توحید ربوبی ۱۴۱
- ۱-۲-۱-۱-۲. توحید حاکمیت ۱۴۳
- ۱-۲-۱-۱-۳. توحید تشریحی ۱۴۵
- ۱-۲-۱-۱-۴. توحید در اطاعت ۱۴۸

- ۱۴۹..... ۱-۲-۱-۲. معادباوری
- ۱۵۲..... ۱-۲-۱-۳. انسان‌شناسی و حیانی
- ۱۵۳..... ۱-۲-۱-۳-۱. خلیفة‌اللهی انسان
- ۱۵۷..... ۱-۲-۱-۳-۲. کرامت انسان
- ۱۶۳..... ۱-۲-۱-۳-۳. مسئولیت انسان
- ۱۶۸..... ۱-۲-۱-۳-۴. آزادی انسان
- ۱۷۲..... ۲. ادله مسئولیت حکومت اسلامی در حوزه حجاب و عفاف
- ۱۷۳..... ۲-۱. فردی یا اجتماعی بودن حکم حجاب
- ۱۷۳..... ۲-۱-۱. ادله فردی بودن حجاب و نقد و بررسی
- ۱۷۴..... ۲-۱-۱-۱. ادله فقهی - حقوقی
- ۱۷۴..... ۲-۱-۱-۱-۱. حجاب مصداقی برای حریم خصوصی
- ۱۹۰..... ۲-۱-۱-۲. حق بودن حجاب برای زن
- ۱۹۲..... ۲-۱-۱-۳. عبادی بودن حجاب
- ۱۹۵..... ۲-۱-۱-۱. بودن مجازات در صدر اسلام
- ۱۹۸..... ۲-۱-۱-۲. اجتناب از مجازات
- ۱۹۸..... ۲-۱-۱-۲-۱. عدم تصریح به اجتماعی بودن در قرآن
- ۲۰۰..... ۲-۱-۱-۲-۲. تمسک به آیات دال بر فردی بودن
- ۲۰۸..... ۲-۲. ادله مسئولیت حکومت در حوزه حجاب و عفاف
- ۲۰۹..... ۲-۲-۱. ادله مسئولیت حکومت در اجرای احکام
- ۲۱۰..... ۲-۲-۱-۱. قرآن
- ۲۱۶..... ۲-۲-۱-۲. سنت
- ۲۲۰..... ۲-۲-۱-۳. عقل
- ۲۲۰..... ۲-۲-۱-۴. نقد و بررسی ادله مسئولیت حکومت در اجرای احکام
- ۲۲۲..... ۲-۲-۲. ادله امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۲۴..... ۲-۲-۲-۱. پیشینه حکومتی امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۲۹..... ۲-۲-۲-۲. تعریف معروف و منکر
- ۲۳۳..... ۲-۲-۲-۳. مراحل امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۴۱..... ۲-۲-۲-۴. شرایط امر به معروف و نهی از منکر

- ۲۴۲..... علم به معروف و منکر. ۲-۲-۴-۱
- ۲۴۳..... احتمال تأثیر ۲-۲-۴-۲
- ۲۴۸..... اصرار و استمرار در ترک معروف و ارتکاب منکر ۲-۲-۴-۳
- ۲۴۹..... عدم مفسده در انجام وظیفه ۲-۲-۴-۴
- ۲۵۲..... تمسک به قاعده تعزیر ۲-۲-۳
- ۲۵۳..... مفهوم تعزیر ۲-۲-۳-۱
- ۲۵۳..... تعزیر در لغت ۲-۲-۳-۱-۱
- ۲۵۴..... تعزیر در اصطلاح فقها ۲-۲-۳-۱-۲
- ۲۵۷..... گستره تعزیر ۲-۲-۱-۲
- ۲۵۷..... بیان نظرها ۲-۲-۳-۲-۱
- ۲۶۰..... ادله قاعده تعزیرات ۲-۲-۳-۱-۲
- ۲۷۳..... تعزیر حق یا تکلیف حاکم ۲-۲-۱
- ۲۷۵..... ماک - رم انگاری و تعزیر ۲-۲-۳-۴
- ۲۷۶..... بی‌ن‌های تعزیر ۲-۲-۳-۵
- فصل سوم: عوامل مؤثر بر میزان مسولیت حکومت اسلامی و محدوده آن در حوزه حجاب**
- ۲۷۹..... حجاب
- ۲۸۱..... ۱. عوامل مؤثر در میزان مسولیت ۲۸۱
- ۲۸۱..... ۱-۱. مسلمانان و عدم مسلمانان ۲۸۱
- ۲۸۱..... ۱-۱-۱. حکم مستفاد از آیات و روایات ۲۸۱
- ۲۸۲..... ۱-۱-۱-۱. تمسک به قاعده مکلف‌بودن کفار به حروع دین ۲۸۲
- ۲۸۲..... ۱-۱-۱-۲. اطلاق ادله امریه معروف و نهی از منکر ۲۸۲
- ۲۸۷..... ۱-۱-۱-۳. ملاک‌های احکام و مقتضیات زمان و مکان ۲۸۷
- ۲۸۹..... ۱-۱-۱-۴. عدم تلازم بین جواز نگاه و عدم پوشش ۲۸۹
- ۲۹۶..... ۱-۱-۱-۵. حرمت تظاهر به منکر ۲۹۶
- ۲۹۸..... ۱-۱-۲. حکم مستفاد از قانون هر کشور ۲۹۸
- ۳۰۰..... ۱-۲. سن ۳۰۰
- ۳۰۰..... ۱-۲-۱. منظور از زنان سالخورده ۳۰۰
- ۳۰۲..... ۱-۲-۲. محدوده جواز کشف ۳۰۲

- ۳۰۵.....۱-۳. فرهنگ
- ۳۰۷.....۱-۳-۱. منظور از زنان بادیه‌نشین
- ۳۰۹.....۱-۳-۲. ملاک حکم جواز نظر
- ۳۱۲.....۲. عرصه‌های مسئولیت
- ۳۱۲.....۲-۱. ایجاد مهندسی فرهنگی در حوزه حجاب و عفت عمومی
- ۳۱۳.....۲-۱-۱. سیاست‌گذاری
- ۳۱۵.....۲-۱-۲. فرهنگ‌سازی
- ۳۱۶.....۲-۱-۲-۱. مسئولیت اطلاع‌رسانی
- ۳۲۰.....۲-۱-۲-۲. مسئولیت الگوسازی
- ۳۲۲.....۲-۱-۲. احترام
- ۳۲۳.....۲-۱-۳-۱. اجرای سیاست‌های تشویقی
- ۳۲۳.....۲-۳-۲. ایجاد فضای احترام‌آمیز برای زنان محجبه
- ۳۲۴.....۲-۳-۱. آشنایی پیش شرط
- ۳۲۴.....۲-۲. ایجاد سهولت‌ها و کارها حقوقی در حوزه حجاب و عفت عمومی
- ۳۲۴.....۲-۲-۱. ایجاد گنجینه‌ها، آیه‌معارف و نهی‌ازمنکر
- ۳۲۶.....۲-۲-۲. مسئولیت ایجاد فضای مناسب دینی
- ۳۲۸.....۲-۲-۳. حمایت
- ۳۲۹.....۲-۲-۳-۱. حمایت حقوقی
- ۳۲۹.....۲-۲-۳-۱-۱. رفع موانع ازدواج و سب و ترویج آن
- ۳۳۰.....۲-۲-۳-۱-۲. تأمین ملزومات پوشش اسلامی
- ۳۳۱.....۲-۲-۳-۲. حمایت اجتماعی
- ۳۳۱.....۲-۲-۴. برخورد قضایی
- ۳۳۲.....۲-۲-۴-۱. برخورد با اشخاص حقیقی
- ۳۳۳.....۲-۲-۴-۲. برخورد با اشخاص حقوقی
- ۳۳۵.....نتیجه‌های تحقیق
- ۳۳۹.....پیشنهاد‌های تحقیق
- ۳۴۱.....۱. تقنین
- ۳۴۱.....۲. اجرا

۳۴۲	۳. قضا
۳۴۵	کتابنامه
۳۴۵	۱. فارسی
۳۵۴	۲. عربی
۳۶۷	۳. مقالات
۳۷۱	فهرست آیات
۳۷۷	فهرست روایات
۳۸۱	فهرست اشعار
۳۸۳	نما
۳۹۱	نمایه موضوع

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه تعالیم متعالی اسلامی، به عنوان فکر و فرهنگ مترقی و نجات‌بخش آدمی، در رصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیانی و ارزش‌های اسلامی از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح مسلمانی در آنان شد و از دیگر سبب‌هاست نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مذهب‌های بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها شد.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، تربیت نیروی نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فرجه‌های شریک کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقبال تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد علمی- فکری، حسب الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی

آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش فراوان حضرت آیت‌الله علی‌اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی، غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

یکی از مراکز وابسته به پژوهشگاه، مؤسسه آموزش عالی حوزوی حکمت است. این مؤسسه نهادی علمی است که در راستای فراهم آوردن زیرساخت‌های تربیت نیروی علمی و طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ویژه تربیت نیروی علمی متخصص متعهد و نظریه‌پرداز در چهارچوب برنامه جامع علمی کشور بر اساس اساسنامه مصوب، فعالیت می‌کند. این مؤسسه، اشکال گروه‌های مطالعات بین‌رشته‌ای برای پیوندزدن هماهنگ‌سازی و بهره‌براری از مطالعات انجام‌شده در گروه‌های پژوهشگاه فعالیت می‌کند. یکی از این گروه‌ها، گروه «مطالعات زن و خانواده» است که این اثر پژوهشی در آن تدوین و بررسی شده است.

بر اساس این پژوهش، مسئولیت حکومت اسلامی در حوزه حجاب، همان وظیفه و تعهد قانونی است که بنا بر شرع مقدس اسلام بر عهده حکومت قرار داده شده و باید در قبال این تکلیف الهی - قانونی ایستادگی کند. مهم‌ترین دلایل ایجاد مسئولیت برای حکومت عبارتند از: ادله مسئولیت حکومت در اجرای احکام؛ ادله امر به معروف و نهی از منکر که این ادله کفایت کافی برای مسئولیت حکومت بوده و ابعاد مسئولیت وی را روشن می‌کند؛ ادله تعزیرات که حاکم اسلامی میزان مجازات مرتکبان به بی‌حجابی را با توجه به مصالح، تعیین خواهد کرد.

بر اساس این مبانی، حکومت اسلامی مسئولیت زمینه‌سازی، سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری و اجرای تمامی احکام اسلامی از جمله حجاب و عفاف و نظارت بر حسن اجرای قوانین و اعمال ضمانت اجرایی لازم را در

جامعه خواهد داشت.

گفتنی است این تحقیق تنها به وظیفه حاکمیت در قبال حجاب و عفاف پرداخته و با ارائه ادله‌ای اثبات کرده است که حاکمیت می‌تواند با بی‌حجابی برخورد کیفری داشته باشد؛ اما این مسئله که اساساً آیا برخورد کیفری می‌تواند این مسئله را حل کرده و موجب بهبود حجاب در جامعه شود به گونه‌ای که بی‌حجابی از صحنه اجتماع برچیده شود؟ یا آنکه مشکلات دیگری به وجود می‌آید؟ این مسئله که آیا نفس بی‌حجابی قابلیت جرم‌انگاری دارد یا خیر؟ آیا قصد افساد داشتن با دارای مفسده‌بودن در جرم‌انگاری آن دخالت دارد یا خیر؟ مسائلی هستند که در تحقیقات دیگری لازم است مورد توجه قرار گیرند.

بر خود فرض می‌نمایم نویسنده محترم این اثر پژوهشی سرکار خانم دکتر فاطمه فلاح و نیز نورت انصاری محترم شورای علمی گروه «مطالعات زن و خانواده» به‌ویژه سرکارم‌زن آوازه‌دار، آیه‌ین مجد و جناب آقای دکتر محمود حکمت‌نیا و آقای دکتر فرج‌الدین هدایت‌نیا که در به‌ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نماییم. از معاون محترم پژوهش‌های میان‌رشته‌ای مؤسسه و ریاست محترم مؤسسه و همچنین معاونت محترم پژوهشی پژوهشگاه نیز که در تدوین این اثر سه‌امانت نمودند، کمال تشکر را داریم. از تمامی دست‌اندرکاران اجرایی مؤسسه و پژوهشگاه که برای چاپ و انتشار این اثر تلاش کردند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دادند، نیز قدردانی می‌نماییم. امیدواریم این اثر پژوهشی بتواند زمینه حل معضله بی‌حجابی فرهنگی نظام را در حوزه حجاب و عفاف فراهم نماید.

مدیر گروه مطالعات زن و خانواده